

Suomen riistataloudellinen kosteikkostrategia

Maa- ja metsätalousministeriö 2015

Julkaisun nimi:
Suomen riistataloudellinen kosteikkostrategia

Julkaisija:
Maa- ja metsätalousministeriö

3/2015

ISBN 978-952-453-877-0 (Verkkajulkaisu)

Sisältö

1. JOHDANTO	8
1.1. Julkisen riistakonsernin strategia	8
1.2. Hoitosuunnitelman valmistelu	8
1.3. Riistataloudellisen kosteikkostrategian lähtökohdat	8
1.4. Hoitosuunnitelman tavoitteet ja toimenpiteet	9
2. Vesilintujen ja kosteikkojen hoidon päätavoitteet	10
2.1. Vesilintujen elinympäristöjen parantaminen	10
2.1.1. Yksityismaiden kosteikkojen hoito	11
2.1.2. Kosteikkojen hoidon rahoitus	11
2.1.3. Valtionmaiden kosteikkojen hoito	12
2.2. Pienpetopyynti	12
2.3. Vesilintukantojen seuranta ja tutkimus	13
2.4. Vesilintujen metsästysjärjestelyt	13
2.4.1. Metsästys	13
2.4.2. Metsästyksen valvonta	14
2.4.3. Alueelliset ja ajalliset rauhoitukset	14
3. Eri tahojen välinen yhteistyö Suomessa	15
4. Kansainvälinen yhteistyö	16
5. Tiedotus, koulutus ja neuvonta	16
6. Toteuttamisen arviointi ja päivittäminen	17

Tiivistelmä

Vesilinnut ovat arvokas osa runsasvesistöistä suomalaista luontoa. Monimuotoiset järvet ja kosteikot luovat vesilinnuille elintärkeitä elinympäristöjä. Kosteikkoympäristöjen laatu ja määrä ovatkin vesilintukantojen hoidon tärkeimmät perustekijät. Vesilinnuilla on oltava riittävästi laadukkaita elinympäristöjä vuodenvaihtelun jokaisessa vaiheessa pesimäalueilla ja talvehtimisalueilla. Suomi on Euroopan tärkeimpiä vesilintujen lisääntymisalueita ja maamme on siten vastuussa pesimäympäristöjen hoidossa. Suomessa on myös joukko kansainvälisesti arvokkaita kosteikkolintujen muutonaikaisia levähdysalueita, jotka tarvitsevat erityishoitoa.

Maailmanlaajuisesti monien kosteikkolintulajien vähenemisen pääasialliseksi syyksi on arvioitu elinympäristöjen väheneminen. Suomessa vesilintukantojen tila on kuitenkin ollut pääosin suotuisa, mutta viime vuosikymmeninä erityisesti rehevien vesien vaateliaat lajit sekä metsähänhi ovat taantuneet. Kosteikot ovat luontaisesti alati muuttuva ympäristötyyppi, mutta tänä päivänä ihmisen vaikutukset vesistöihin ovat johtaneet erityisesti umpeenkasvun kiihtymiseen monilla kosteikoilla. Rehevöityminen ja umpeenkasvu yksipuolistavat kasvillisuutta ja linnuston monimuotoisuus vähenee. Ilman hoitoa suuri osa linnustollisesti arvokkaista kosteikkoalueista umpeutuu parissa vuosikymmenessä avovedettömiksi luhdiksi. Kosteikkojen hoitaminen, kunnostaminen ja uusien kosteikkojen perustaminen kadonneita elinympäristöjä korvaamaan ovat avainasemassa, mikäli tämä kielteinen kehityssuunta halutaan pysäyttää.

Maa- ja metsätalousalueilla kosteikkoja hoitamalla, kunnostamalla ja uusia kosteikkoja perustamalla voidaan ylläpitää ja lisätä merkittävästi luonnon monimuotoisuutta ja riistan elinympäristöjä. Myös luontaiset, jo olemassa olevat suojeleohjelmiin kuuluvat kosteikot ovat tärkeitä myös metsästettävien vesilintujen kannalta. Kosteikkojen kunnostaminen ja uusien kosteikkojen perustaminen edistää lisäksi vesien suojeleoa, maisemanhoitoa sekä kala- ja raputaloutta.

Suurin osa maaseudun kosteikkokohteista on yksityismailla, ja näin ollen maanomistajien vapaaehtoisuuteen perustuvat toimenpiteet ovat avainasemassa kosteikkojen kunnostamisessa, perustamisessa ja hoidossa. Maataloushallinto on yhteistyössä ympäristöhallinnon kanssa toteuttanut toimenpiteitä maatalousympäristöjen monivaikutteisten kosteikkojen perustamiseksi ja kunnostamiseksi Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmien rahoituksella. Metsätalouden luonnonhoitohankkeilla on tehty töitä metsäalueiden kosteikkoluonnon hyväksi. Maanomistajien vapaaehtoisuuteen ja metsästäjien talkootyöhön perustuvilla kosteikkojen hoitotoimenpiteillä ja uusien kosteikkojen perustamisella on saatu paljon parannuksia maaseudun elinympäristöjen tilaan, joten tämän toiminnan tukeminen ja lisääminen ovat keskeisenä lähtökohtana kansallisessa riistataloudellisessa kosteikkostrategiassa.

Vesilintujen metsästys Suomessa on hyvin suosittua. Vesilintukantojen hoito rakentuu lintujen suojeleusta, niiden kestävästä käytöstä ja elinympäristöistä huolehtimisesta. Vesilinnunmetsästyksen kestävä käytön varmistaminen vaatii lintukantojen koon, tuoton ja saaliin seuranta.

Tähän julkaisuun sisältyvä riistataloudellinen kosteikkostrategia kuvaa ne toimet, joita maa- ja metsätalousministeriön johdolla riistahallinto toteuttaa vesilintujen ja niiden elinympäristöjen hoitamiseksi yhteistyössä sidosryhmien kanssa.

1. JOHDANTO

1.1. Julkisen riistakonsernin strategia

Maa- ja metsätalousministeriön kala- ja riistaosasto käynnisti vuonna 2007 riistapolitiikan strategiaproessin osallistavalla tavalla. Vuoden 2008 aikana prosessi tiivistyi Julkisen riistakonsernin strategiaksi, joka julkaistiin vuonna 2009. Riistapolitiikan strategisen suunnittelun tehostamiseksi muodostettiin Julkisen riistakonserni, johon kuuluvat ministeriön tulosohejauksessa olevat organisaatiot, joiden toiminta koskee riistataloutta tai tukee sitä. Julkisen riistakonsernin muodostavat maa- ja metsätalousministeriö, Suomen riistakeskus, riistanhoitoyhdistykset (298), Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (RKTL), Metsähallitus (eräpalvelut), Metsätutkimuslaitos (METLA) ja Elintarviketurvallisuusvirasto (EVIRA).

Julkisen riistakonsernin strategiaproessi on joustava ja eri tahot sitottava strategia, jota toimintaympäristön muuttuessa voidaan tarpeen mukaan päivittää. Strategiaproessin tuloksena maa- ja metsätalousministeriön johtamalla riistakonsernilla on perustehtävää kuvaava toiminta-ajatus, visio ja siitä johdetut strategiset päämäärät. Riistakonsernin perustehtäväksi määriteltiin vastata riistakantojen elinvoimaisuudesta, turvata riistavaran monipuolinen ja kestävä käyttö sekä yhteensovittaa riistatalouteen liittyviä erilaisia odotuksia. Konsernin visiossa vuoteen 2015 mennessä Suomi on riistavaran kestävä käytön, hoidon ja suojelun edelläkävijä.

Julkisen riistakonsernin strategia luo perustan riistapolitiikan päätöksenteolle ja avoimelle toiminnan suunnittelulle. Yhteisen strategian avulla tehostetaan konsernin toimijoiden välistä yhteistyötä ja parannetaan riistapolitiikan yhteiskunnallisten vaikuttavuustavoitteiden saavuttamista.

Vuonna 2010 päivitetty riistapolitiikan yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet ovat:

- 1) Riistakannat säilyvät elinvoimaisina.
- 2) Riistatalous luo hyvinvointia
- 3) Metsästäys ja riistanhoito ovat eettistä ja vastuullista.
- 4) Riistavahingot ja -konfliktit ovat hallinnassa.

Julkisen riistakonsernin vuoteen 2015 ulottuvat strategiset päämäärät ovat:

- Vahvistamme riistataloutta osana ekosysteemipalveluja ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä
- Edistämme riistatalouden moninaisten hyvinvointivaikutusten tunnistamista ja arvostusta
- Turvaamme luotettavan, ajantasaisen ja yhteiskäyttöisen riistatiedon riistatalouden perustaksi
- Toimimme avoimesti ja aktiivisesti kansallisten ja kansainvälisten kumppaneiden ja sidosryhmien kanssa
- Toimintatapamme ovat vaikuttavia, taloudellisia, asiakaslähtöisiä ja ennakoivia ja huolehdimme omasta jatkuvasta kehittämisestämme

Riistalajeja tai elinympäristökohtaisia riistalajiryhmiä koskevat hoitosuunnitelmat ovat julkisen riistakonsernin keskeisiä strategisia hankkeita. Hoitosuunnitelmien avulla riistakonsernin strategia jalautuu käytännön työhön. Hoitosuunnitelmien toimenpiteet ohjaavat ministeriön normiohjausta eli lainsäädännön valmistelua, tulosohejausta ja resurssiohjausta erityisesti kehittämishankkeiden rahoituksen muodossa. Riistataloudellinen kosteikkostrategia on metsästettävien vesilintulajien ja niiden kosteikkoelinympäristöjen hoitosuunnitelma.

1.2. Hoitosuunnitelman valmistelu

Maa- ja metsätalousministeriö käynnisti Suomen riistataloudellisen kosteikkostrategian laatimisen vuonna 2007. Strategian tekoon on osallistunut laaja joukko asiantuntijoita ja vastuutahoja: maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Suomen ympäristökeskus, Metsästäjäin keskusjärjestö, Pohjanmaan ja Pohjois-Savon riistanhoitopiirit, Suomen Metsästäjäliitto, Metsähallitus ja Helsingin yliopisto. Suomen riistataloudellisen kosteikkostrategialuonnoksen päivitetty versio laitettiin 29.1.2009 laajalle lausuntokierrokselle.

Lausuntoja saatiin 38 kappaletta. Saatujen lausuntojen perusteella strategialuonnos valmisteltiin maa- ja metsätalousministeriön ja Suomen riistakeskuksen yhteistyönä. Valmistelussa on otettu huomioon 1.3.2011 voimaan tulleista uudesta riistahallintolaista (158/2011) ja metsästäyslain osauudistuksesta johtuvat muutokset. Strategian lopullinen viimeistely on tehty maa- ja metsätalousministeriössä virkatyönä.

1.3. Riistataloudellisen kosteikkostrategian lähtökohdat

Suomessa on kuivattu kosteikkoja viimeisten vuosisatojen aikana maa- ja metsätalouden tehostamisen nimissä valtavia määriä. Käytännössä kaikki viljelykset on Suomessa ojitettu, sillä tehokas peruskuivatus on ollut välttämätöntä, jotta viljely olisi mahdollista ja taloudellisesti kannattavaa. Ojitusten myötä on hävinnyt paljon kosteikkoja, aina pienistä kosteista notkelmista kokonaiisiin järviin. Alkuperäisestä noin 10 miljoonasta suohehtaasta on ojitettu reilut 5 miljoonaa hehtaaria. Kosteikoita ei myöskään enää synny samalla tavalla luontaisesti kuin aikaisemmin, koska alueita on varattu muuhun maankäyttöön.

Kosteikot kuuluvat tänä päivänä maailmanlaajuisesti uhanalaisimpien elinympäristöjen joukkoon. On arvioitu, että Euroopassa 1900-luvun alussa olemassa olleista kosteikoista on menetetty noin kaksi kolmasosaa. Kosteikoissa toimii monia tärkeitä prosesseja ja niiden ekosysteemipalvelut tuottavat useita ihmisen toiminnan kannalta hyödyllisiä resursseja. Tämän vuoksi niiden suojeluun on kiinnitetty erityistä huomiota. Kosteikot olivat ensimmäinen ryhmä elinympäristöjä, joiden suojelusta solmittiin kansainvälinen yleissopi-

mus, vesilintujen elinympäristönä kansainvälisesti merkittäviä vesiperäisiä maita koskeva yleissopimus eli ns. Ramsarin sopimus vuonna 1975.

Kosteikkomäärittelmään sisältyy hyvin monimuotoisia erilaisia ekosysteemejä ja elinympäristöjä. Lajiston monimuotoisuus vaihtelee huomattavasti erilaisten kosteikkoekosysteemien välillä. Kosteikoissa elää suuri määrä lajeja pienellä alueella, erityisesti vesilintuja, mutta myös nisäkkäitä, matelijoita, sammakkoeläimiä, kaloja, selkärangattomia ja kasveja. Kosteikkojen mosaiikkimainen kasvillisuus tarjoaa suotuisan elinympäristön kosteikkojen lintulajeille. Monilla kosteikoilla linnuston monimuotoisuus on vähentynyt liiallisen rehevöitymisen ja umpeenkasvun myötä yksipuoliseen kasvillisuuden sekä mahdollisesti myös kalaston rakenteessa tapahtuneiden muutosten seurauksena. Toisaalta Suomen vesilintukannat ovat viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana pääsääntöisesti vahvistuneet lukuun ottamatta viimeistä vuosikymmentä. Esimerkiksi meri- ja kanadanhanhen kannat ovat jopa moninkertaistuneet verrattuna 1980-luvun alkuun. Suomi on Euroopan tärkeimpiä lisääntymisalueita osalle EU:n alueella esiintyvistä vesilintulajeista.

Suomen vesilintukantojen hoidon tavoitteena on ollut turvata kantojen elinkelpoisuus. Vesilintukantojen hyödyntäminen perustuu kestävän käytön periaatteeseen. Suomessa tapahtuva metsästysverotus on ollut kestävällä tasolla ja se on kohdistunut pääosin kannan tuottoon. Vesilintuja ja niiden elinympäristöjä on hoidettu mm. pienpetopyynnin avulla. Vierasperojen pyyntiä on kokeiltu eri hankkeissa myös luonnonsuojelualueilla, ja saadut tulokset ovat olleet hyviä.

Yksityismaiden kosteikkojen ja vesilintukantojen hoidon edistämisessä suomalaiset maanomistajat ja metsästäjät ovat tehneet paljon työtä viimeisten vuosikymmenien aikana. Toisaalta suurin osa työstä on tehty talkoovoimalla, eikä yhtä laajaa vapaaehtoista työpanosta ole enää odotettavissa tulevaisuudessa. Kosteikkojen hoitoon suunnattuihin taloudellisiin tukiin liittyvä hankebyrokratia on hidastanut etenkin maatalousalueilla kosteikkojen perustamista ja kunnostamista. Edellä olevan vuoksi taloudellisten resurssien turvaaminen ja kannustimien käyttö ovat tarpeen kosteikkoasioiden edistämiseksi tulevaisuudessa.

Suomessa on huomattavia mahdollisuuksia parantaa kosteikkolinympäristöjen tilaa maa- ja metsätalouden alueilla, vajaatuotoksilla alueilla sekä jo olemassa olevilla kosteikkoalueilla. Tarve kosteikkojen hoitotoimille kasvaa tulevaisuudessa vesien rehevöitymisen, mataloitumisen ja umpeenkasvun vuoksi varsinkin Etelä- ja Keski-Suomessa.

1.4. Hoitosuunnitelman tavoitteet ja toimenpiteet

Suomen riistataloudellinen kosteikkostrategia on metsästettävien vesilintujen ja niiden elinympäristöjen hoitosuunnitelma. Hoitosuunnitelmaa täydentää siitä erillinen taustajulkaisu.

Kosteikkostrategiassa asetetaan kosteikkoja että vesilintukantoja koskevat tärkeiksi katsotut peruslinjaukset, joita toteuttamalla Suomi kehittää riistavesilintukantojen ja niiden elinympäristöjen suunnitelmallista hoitoa, jotta voidaan varmistaa vesilintujen säilyminen pysyvänä osana Suomen luonnon monimuotoisuutta.

Riistataloudellisen kosteikkostrategian pääasiallisena tavoitteena on toteuttaa osaltaan julkisen riistakonsernin strategisia päämääriä, erityisesti;

- 1) edistää maanomistajien ja metsästäjien vapaaehtoisuuteen perustuvaa kosteikkojen hoitoa, kunnostamista ja uusien kosteikkojen rakentamista,
- 2) turvata vesilintukantojen suotuisa kehitys tulevaisuudessa ja
- 3) lisätä vesilintuihin liittyvää tutkimusta suunnittelun ja päätöksenteon pohjaksi, sekä
- 4) lisätä hallinnonalojen välistä yhteistyötä suojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelussa ja toteuttamisessa vapaaehtoisuuteen perustuen.

Varsinkin maatalousympäristössä pyritään lisäämään luonnon monimuotoisuutta ja edistämään vesiensuojelua uusien perustettavien kosteikkojen avulla. Tavoitteet toteutetaan erilaisten toimenpitekokonaisuuksien yhteisvaikutuksella. Toimenpiteitä esitetään muun muassa vesilintujen elinympäristöjen parantamisesta, yksityismaiden ja valtiomaiden kosteikkojen hoidosta ja siihen tarvittavasta rahoituksesta, pienpetopyynnistä, vesilintukantojen seurannasta, tutkimuksesta ja sen kehittämisestä, vesilintujen metsästysjärjestelyistä ja alueellisista ja ajallisista rauhoituksista, koulutuksesta, neuvonnasta, tiedotuksesta, eri tahojen välisestä yhteistyöstä ja kosteikkojen ja vesilintukantojen hoidon vastuista. Kosteikkojen kunnostamisessa ja uusien perustamisessa panostetaan vesilintujen hyvinvoinnin turvaamisen lisäksi myös vesiensuojelullisten, maisemallisten ja kalataloudellisten tavoitteiden saavuttamiseen.

Vesilintujen elinmahdollisuuksia ja kosteikkoluonnon monimuotoisuutta voidaan parhaiten parantaa maanomistajan vapaaehtoisuuteen perustuvien maankäytön ratkaisuihin ja valintoihin vaikuttamalla. Maanomistajat ovat tässä avainasemassa, koska muilla ei ole juridista oikeutta määrätä heidän maillaan tehtävistä toimenpiteistä. Maanomistajille asetettujen odotusten tulee olla perusteltuja ja kosteikkoluonnon eduksi ehdotettujen toimenpiteiden taloudellisesti houkuttelevia. Metsästäjien riistanhoidollisessa tarkoituksessa tekemällä talkootyöllä on mahdollista merkittävästi tukea maaseudun luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä ja lisäämistä. Tarkoitus on edetä suunnitellusti mallialueilla tehtävien toimenpiteiden kautta kattavaan elinympäristöjen parantamiseen koko

luonnon monimuotoisuuden hyväksi. Ensimmäisiä askeleita strategian mukaiseen toimintaan on jo otettu. Suomen riistakeskuksen 2010–2015 toteuttama Kotiseutukosteikko Life+ hanke on strategialuonnoksen mukaisesti edistänyt maanomistajalähtöistä kosteikkojen perustamista ja kunnostamista valtakunnallisesti. Hankkeessa on luotu yhdessä maanomistajien ja paikallisten yhdistysten kanssa lähes 50 mallikosteikon verkoston yhteispinta-alaltaan yli 250 hehtaaria, ja lisäksi esitelty kosteikkojen monipuolisia hyötyjä ja niiden kunnostamista ja perustamista lukuisissa tilaisuuksissa. Hankkeessa on myös tehty aktiivista tiedotustyötä sekä pyrittä parantamaan sidosryhmien välistä yhteistyötä. Kotiseutukosteikko Life+ hankkeessa tehty työ luo hyvän pohjan kosteikkostrategiassa esitettyjen toimenpiteiden toteuttamiseen sekä hankkeessa kehitettyjen toimintamallien jatkamiseen pitkälle tulevaisuuteen yhdessä sidosryhmien kanssa.

Tähän julkaisuun sisältyvä riistataloudellinen kosteikkostrategia kuvaa ne toimet, joita maa- ja metsätalousministeriön johdolla riistahallinto toteuttaa vesilintujen ja niiden elinympäristöjen hoitamiseksi yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Suunnitelman toteuttamista seurataan. Valtakunnallisen riistaneuvoston tehtävänä on osallistua hoitosuunnitelman toimeenpanon vuosittaiseen seurantaan ja huolehtia valtakunnallisesta sidosryhmien kuulemisesta. Alueellisten riistaneuvostojen tehtävänä on osallistua hoitosuunnitelman alueellisen toimeenpanon vuosittaiseen seurantaan ja huolehtia hoitosuunnitelman seurantaan liittyvästä alueellisesta sidosryhmien kuulemisesta. Hoitosuunnitelman päivittämistarvetta tullaan tarkastelemaan viimeistään viiden vuoden kuluessa hoitosuunnitelman julkaisemisesta.

2. Vesilintujen ja kosteikkojen hoidon päätavoitteet

Suomen riistataloudellisen kosteikkostrategian pääasiallisena tavoitteena on - julkisen riistankonsernin strategisten päämäärien mukaisesti - turvata elinvoimaiset riistakannat edistämällä erityisesti yksityisillä mailla maanomistajien ja metsästäjien vapaaehtoista kosteikkojen hoitoa, kunnostamista ja uusien kosteikkojen perustamista. Valtionmaiden osalta tavoite on edistää kosteikkojen hoitoa erityisesti pääasiallisesti talouskäytössä olevilla alueilla, mihin kohdennetaan valtionmaiden metsästyslupatuloja. Julkisen riistankonsernin tavoitteena on lisätä yhteistyötä suojelualueiden kosteikkojen hoidosta vastaavan ympäristöhallinnon kanssa ja edistää siten myös näiden metsästettävillä vesilinnuille tärkeiden alueiden hoitoa ja kestävä metsästäystä. Vesilintujen metsästäystä ja metsästäjien koulutusta on tarkoitus kehittää, jotta voidaan varmistaa, että metsästys on kestävä. Tavoitteena on vesilintukantojen suotuisa kehitys tulevaisuudessa, ja vesilintututkimuksen edistäminen suunnittelun ja päätöksenteon pohjaksi.

Alueellisesti on otettava huomioon olemassa olevien ja suunniteltujen kosteikkoalueiden sijainti, jotta saavutetaan toimiva kosteikkoverkosto. Tavoitteena on erityisesti maatalousympäristössä li-

sätä luonnon monimuotoisuutta ja edistää vesiensuojelua uusien perustettavien kosteikkojen avulla. Lisäksi on tarpeen edistää kosteikkojen perustamista ja hoitoa myös sellaisten luonnon monimuotoisuuden ja vesiensuojelun kannalta hyödyllisten kohteiden osalta, jotka eivät täytä maa- ja metsätalouden tukijärjestelmien kriteerejä.

Suomen riistataloudellisen kosteikkostrategian käytännön toteuttamisen päätavoitteet voidaan määritellä seuraavasti:

- 1) hoitaa olemassa olevia kosteikoita hyvin,
- 2) palauttaa ja kunnostaa sellaisia kosteikoita, jotka ovat ihmistoiminnan johdosta kokonaan kadonneet tai joiden ominaispiirteet ovat heikentyneet,
- 3) perustaa uusia kosteikkoja korvaamaan niitä, joita ei voida enää palauttaa,
- 4) ylläpitää elinvoimaisia vesilintukantoja, ja niiden kestävä käyttöä,
- 5) lisätä kansalaisten tietämystä vesilinnuista ja kosteikoista, sekä innostaa eri tahoja vesilintukantojen ja niiden elinympäristöjen hoitoon.

Kosteikkojen hoidon, kunnostamisen ja uusien kosteikkojen perustamisen kannalta tärkeimpiä toimijoita ovat maanomistajat (yksityiset, yritykset, kunnat, seurakunnat) sekä metsästäjät, riistanhoitoyhdistykset, metsästyssseurat, kyläyhdistykset, vesiensuojeluyhdistykset ja lintuharrastajat. Yhteisten tavoitteiden saavuttaminen edellyttää laajaa yhteistyötä ja uusien toimintatapojen kehittämistä.

2.1. Vesilintujen elinympäristöjen parantaminen

Mosaikkimainen kasvillisuus tarjoaa suotuisan elinympäristön kosteikkojen lintulajeille. Nykykehitys, rehevöityminen ja umpeenkasvu, yksipuolistavat kasvillisuutta ja linnuston monimuotoisuus vähenee. Valtaosa rantaniityistämme kasvaa jo nyt ruoikkoa ja pensaikkoa. Ruoikkolajit hyötyvät tästä kehityskulusta, mutta useimmat muut lajit taantuvat ympäristön muuttuessa sopimattomaksi. Nykyisten kosteikkojen arvo vesi- ja rantalintujen pesimäalueina on tärkeää säilyttää. Uusien kosteikkojen perustamiseen on myös suuri mahdollisuus sekä yksityismailla että valtion alueilla.

2.1.1. Yksityismaiden kosteikkojen hoito

Yksityismailla olevista kosteikoista osaa on jo vuosikymmenien ajan kunnostettu ja hoidettu eri syistä. Maanomistajat, lintuharrastajat, metsästysseurat ja eri paikalliset yhdistykset ovat kunnostaneet umpeenkasvaneita kosteikkoja, tai rakentaneet uusia vesialueita pääasiassa talkootyönä. Etenkin metsästäjäkunta on osallistunut aktiivisesti kosteikkojen kunnostukseen vesilintukantojen hoidon edistämiseksi. Metsästäjiä on tuettu neuvonnan ja koulutuksen avulla.

Kosteikkojen hoitoa vaikeuttavia ongelmia on kuitenkin edelleen erityisesti:

- kosteikkojen hoidosta kiinnostuneet eivät aina ole alueen hoidosta päättäviä omistajia,
- hoidosta päättävillä maanomistajilla ei aina ole riittävästi tietoa, mitä kosteikolle olisi hyvä tehdä, vaikka heillä on usein halua hoitaa luontoa,
- kosteikkojen omistajille / hoitajille ei ole tarjolla riittävän kannustavaa tukea ja tietoa luonnonhoidon suunnitteluun ja käytännön toteutukseen.

Toimenpiteet

Hyödynnetään kosteikkoelinympäristöjen hoidosta viimeisen 40 vuoden aikana saadut kokemukset tulevaisuuden toimenpiteissä. Edistetään uusia riistanhoidollisia kosteikkojen edistämishankkeita, joissa otetaan huomioon kokonaisvaltaisen luonnonhoidon näkökulma, ja pyritään viemään toteutuneiden hankkeiden parhaita käytäntöjä osaksi organisaatioiden normaalia toimintaa

Edistetään neuvonnan ja koulutuksen avulla yksityismailla olevien kosteikkojen hoidon, perustamisen ja kunnostamisen suunnittelua ja toteuttamista sekä edistetään niihin liittyvien tukirahoitusmuotojen hakemista

Tuodaan maankäytön ja kaavoituksen suunnittelussa esille vesilinnuille tärkeät elinympäristöt ja kosteikoksi soveltuvat alueet, jotta ne voidaan ottaa huomioon

2.1.2. Kosteikkojen hoidon rahoitus

Suomessa kosteikkojen kunnostusta ja hoitoa sekä perustamista voidaan rahoittaa monin tavoin. Maatalouden monivaikutteisia kosteikkoja rahoitetaan Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman eri kanavien kautta. Metsätaloudessa kestävä metsätalouden rahoitus (KEMERA) on ollut pääasiallinen rahoituslähde kosteikkojen perustamiseksi luonnonhoitohankkeina. Ympäristöministeriön hallinnonalaan kuuluvat yksiköt rahoittavat kosteikkojen kunnostuksia etenkin suojelluilla lintuvesillä mm. EU:n Life+ -rahoituksen avulla. Valtion maita hallinnoiva Metsähallitus rahoittaa metsästyslupatuloilla kosteikkojen kunnostushankkeita

metsätalousalueillaan. Lisäksi kosteikkoja voidaan rahoittaa erillisissä hankkeissa sekä maa- ja metsätalouden peruskuivatushankkeissa vesiensuojelurakenteina. Riistahallinto on toteuttanut kosteikkoja Kotiseutukosteikko Life+ hankkeessa. Tukijärjestelmiin liittyvä moniportaisuus, vaikeaselkoisuus sekä byrokratia on todettu olevan yksinkertaistamisen tarpeessa. Kosteikkojen kunnostuksesta ja hoidosta tulisi tehdä entistä helpompaa, jotta voitaisiin luoda toimivia ja maanomistajien laajasti käyttämiä käytäntöjä. Vain laajassa mitassa toteutettuina kosteikkojen hyvät vaikutukset näkyvät paikallistason lisäksi myös laajemmilla mitakaavatasoilla.

Taloudellisten resurssien turvaaminen ja kannustimet ovat tärkeitä kosteikkoasioiden edistämässä. Suuri osa metsästäjäkunnan kosteikoilla suorittamista hoitotoimenpiteistä on tehty vapaaehtoisvoimin, ja aktiivisuutta voidaan edelleen lisätä hankkeiden rahoitusmahdollisuuksien parantamisen myötä.

Ympäristöhallinto on aloittanut vesienhoitolainsäädännön mukaisen suunnittelun, jossa vesienhoitoalueille laaditaan ja ylläpidetään vesienhoitosuunnitelmia. Vesienhoitosuunnitelma sisältää tiedot alueen vesistöistä, niihin kohdistuvasta kuormituksesta sekä muista ihmisen aiheuttamista vaikutuksista, vesistön ekologisesta tilasta, vesienhoidon tavoitteista sekä tarvittavista vesiensuojelu- ja hoitotoimista. Kosteikot ovat keskeinen osa vesiensuojelun toimenpidekokonaisuutta.

Toimenpiteet:

Edistetään maanomistajille ja yhdistyksille suunnattujen kosteikkojen kunnostamisen, perustamisen ja hoidon rahoitusmuotojen kehittämistä käyttökelpoisemmiksi ja kannustavammiksi, jotta vesiensuojeluun ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa. Huolehditaan riistanhoidollisten näkökulmien huomioimisesta tukijärjestelmien kehittämisessä. Edistetään kokonaisvaltaista näkökulmaa, jossa otetaan huomioon luonnon monimuotoisuus sekä kaikki valuma-alueen kuormituslähteet (maa- ja metsätalous, turvetuotanto, asutus, hulevedet).

Tuodaan voimakkaammin esille Suomen asema EU:n tärkeimpänä vesilintujen pesimäalueena, ja selvitetään onko sen turvaamiseksi mahdollista luoda uusia tukimuotoja kosteikkojen hoitamiseksi. Tämän lisäksi kehitetään uusia toimintatapoja erilaisten hankevarojen kanavoimiseksi kosteikkojen kunnostuksiin.

Tuetaan osallistumista vesienhoitosuunnitelmien laadintaan ja toimeenpanoon.

Kehitetään uusia rahoitusmalleja ja varainkeruumekanismeja luonnon monimuotoisuutta ja vesilintujen poikue-elinympäristöjä lisäävien kosteikkojen suunnitteluun, perustamiseen, kunnostamiseen ja hoitoon turvaamaan niiden kohteiden rahoitus, jotka eivät täytä maa- ja metsätalouden tukien ehtoja.

2.1.3. Valtionmaiden kosteikkojen hoito

Yksityismaiden lisäksi myös valtion hallinnassa olevat kosteikkoalueet tarvitsevat aktiivista hoitoa. Valtiomailloja olevien kosteikkojen hoito ja suojeleminen ovat toteutuneet viime vuosina ripeästi, ja tähän liittyvän työn tavoitteet ovat täsmentymässä.

Valtion talousmetsien alueilla uutena kehittämishaasteena kosteikkoluonnon monipuolisuuden ja kosteikkoverkoston yhtenäisyyden lisäämiseksi on kuivattujen entisten kosteikkojen palauttaminen ja uusien kosteikkojen luominen. Valtion mailla on lukuisia käytöstä poistuneita luonnonravintolammikoita, entisiä turvetuotantoalueita, kunnostusojituskelvottomia soita, ojitusalueiden puronvarsinotkoja ja majavien jälkeensä jättämiä tulva-alueita. Tällaiset erityyppiset kitu- ja joutomaa-alueet ovat vailla käyttöä tai hyödyntämistä, ja niiden taloudellinen merkitys metsätaloudelle on hyvin vähäinen. Näille alueille voidaan uudenlaisen maankäytön suunnittelun ja aktiivisten toimenpiteiden avulla rakentaa tai ennallistaa monimuotoisia kosteikoita. Tämä toiminta on jo käynnistetty Metsähallituksessa pilottiluontoisena Riistan elinympäristöjen aktiivinen hoito - kehittämishankkeessa vuonna 2007, ja sen jälkeen siirretty osaksi jatkuvaa toimintaa.

Kitu- ja joutomaa-alueiden entisten kosteikkojen palauttamisella ja uusien kosteikkojen luomisella on saavutettavissa merkittävä kosteikkoympäristöjen lisäys, mikäli toimintamalli toteutetaan läpäisyperiaatteella kaikilla valtion mailla. Valtion mailla kehitettyjä toimintamalleja voidaan soveltaa yksityismaille, missä vaikuttavuus voi olla huomattavaa läpäisyperiaatteella toteutettuna. Olemassa olevat vanhojen metsien ja soiden suojeleohjelmat ulottuvat myös osaksi kosteikkoalueisiin. Valtion suojeleohjelmiin kuuluvien lintuvesikosteikkojen hoito on erityisen tärkeää, sillä ilman hoitoa ne menettävät linnuston kannalta arvokkaat erityispiirteensä.

Valtion hallinnoimien suojeltujen kosteikkoelinympäristöjen hoito toteutuu pääosin erilaisten suojelealueiden, suojeleohjelmien ja EU:n hankkeiden kautta. Työ toteutuu pääasiassa Metsähallituksen, Suomen Ympäristökeskuksen ja ELY-keskusten toimesta. Suojeleohjelmien veloitteisiin kuuluu myös laaja seurantaohjelma. Valtion maiden kosteikkoalueet ovat merkittäviä myös metsästyksen kannalta. Kosteikkojen käyttöä voitaisiin tutkimusten perusteella vielä kehittää säätelemällä metsästystä alueellisesti ja ajallisesti tai paikallisesti, mikäli se linnuston suojeleutavoitteiden kannalta on mahdollista. Tietyillä, muuton kannalta strategisilla kosteikoilla on lintujen syysmuutonaikaisen levähtämis- ja ruokailumahdollisuuksien turvaamiseksi tarvetta nykyistä laajempaan häirinnän vähentämiseen.

Toimenpiteet

Edistetään riistakonsernin sisäistä yhteistyötä kosteikkoalueiden perustamisessa, kunnostamisessa ja hoidossa.

Valtion maiden metsätalousalueilla jatketaan ja kehitetään mielellään olevaa toimintaa, jossa kunnostetaan entisiä turvekenttiä kosteikoiksi, palautetaan entisiä kosteikkoja ja rakennetaan sopiville paikoille uusia kosteikkoja.

Selvitetään mahdollisuus sovittaa yhteen linnustollisesti tärkeimpien kosteikkojen suojeleminen ja metsästyskäyttöä erilaisten ajallisten tai osittaisten metsästysrauhoitusten avulla.

2.2. Pienpetopyynti

Pienpetojen pyynti on tärkeä kosteikkolinnuston hoitomuoto. Kosteikkolinnuston pesintätulosta heikentävät supikoira- ja minkkikanat etenkin Etelä- ja Keski-Suomessa. Metsästysseurat pyytävät vieraspetoja sekä kettuja omilla alueillaan. Myös suojeleminen piirissä olevilla kosteikoilla on pyydetty pienpetoja eri tutkimuksissa 1990-luvulta alkaen. Kosteikkolinnuston elinolosuhteiden parantamiseksi vieraspetojen ja muiden pienpetojen pyyntiä on tarpeen tehostaa sekä suojelealueilla että metsästysseurojen hallinnoimilla kosteikoilla. Pienpetopyynti on kuitenkin erityisosaamista vaativaa toimintaa, jonka rooli kosteikkojen linnustonsuojelelussa olisi hyvä vahvistaa mahdollisimman pian osaksi jokaisen alueen hoitoa ja suojelelun.

Toimenpiteet

Pyritään tehostamaan vierasperäisten ja muiden pienpetojen pyyntiä vesilintujen lisääntymisalueiden tuntumassa. Kehitetään pyyntimenetelmiä ja hyviä käytäntöjä pienpetopyynnissä ja seurataan pyynnin vaikuttavuutta.

Selvitetään miten pienpetopyynti on järjestetty kosteikoilla, ja kehitetään yhteisiä toimintamalleja pienpetopyyntiin.

Edistetään aktiivista yhteistyötä riistakonsernin ja ympäristöhallinnon välillä alueellisella tasolla pienpetojen pyynnin tehostamiseksi tärkeimmillä luonnonsuojelealueilla rauhoitetuilla vesilintujen lisääntymisalueilla.

Pyritään tehostamaan pohjoismaista yhteistyötä vieraspetojen pyynnissä supikoiran leviämisen estämiseksi ja uusien tehokkaampien menetelmien käyttöön ottamiseksi.

2.3. Vesilintukantojen seuranta ja tutkimus

Lajikohtainen vesilintujen pesimäkantojen koon ja poikastuoton vuosittainen seuranta on kestäväen käytön perusedellytys. Kosteikkostrategian kannalta keskeisiä metsästettäviä vesilintulajeja on yhteensä 15 ja kosteikoista riippuvaisia, luonnonsuojelulaille rauhoitettuja lajeja näiden lisäksi lukuisia. Seurannan pääpaino on metsästettävissä lajeissa, jolloin se parhaiten palvelee kestäväen käytön toteutumista. Minimitavoitteena on tuottaa vuosittain tieto kunkin metsästettävän lajin pesimäkannasta valtakunnan tasolla. Poikastuoton vuotuinen seuranta on harvalukuisilla lajeilla erittäin työlästä, joten keskittyminen sen osalta saalis määrältään tärkeimpiin lajeihin (heinäsorsa, tavi, telkkä ja haapana) on perusteltua.

Kansallisen vesilintuseurannan kattavuuden parantamiseksi tarvitaan lisää laskentapisteitä. Käyttökelpoista tietoa tuottavan yhteiseurooppalaisen vesilintuseurannan kehittäminen on tärkeä haaste koko Euroopan yhteisölle.

Vesilinnut ovat muuttavina lajeina kansainvälinen riistavara, mikä asettaa erityisvaatimuksia myös vesilintututkimukselle. Lajiston monimuotoisuus on lisähaaste tutkimukselle; keskittyminen saalis määrältään tärkeimpiin lajeihin on perusteltua.

Vesilintututkimuksen tulee tuottaa lisätietoa, jonka pohjalta voidaan ymmärtää kantojen vaihtelua ja tunnistaa keskeiset kantojen kokoon ja vaihteluun vaikuttavat tekijät. Tämän tiedon avulla voidaan paremmin ennustaa eri uhkatekijöiden kuten elinympäristöjen häviämisen ja ilmastonmuutoksen mahdolliset vaikutukset kantojen kehitykselle. Erityisesti ilmastonmuutos on ilmiö, jonka vaikutusten ennustaminen edellyttää sekä pesimä- että talvehtimisalueilla tapahtuvien muutosten huomioon ottamista. Vuosikieron eri vaiheet muodostavat toisiinsa kiinteästi nivoutuvan kokonaisuuden, missä vesilintujen tuotantoalueella Pohjois-Euroopassa tutkimuksen on syytä painottua pesintä- ja poikuevaiheeseen. Lisäksi kosteikoiden kunnostustoimien vaikutuksista vesieläimistöön ja kasvillisuuteen sekä ekologisista perusteista tarvitaan vielä lisää tutkimustietoa, jotta jatkossa osataan keskittää voimavaroja kokonaisuutena parhaimpiin käytäntöihin

Vesilintukantojen tila Suomessa on pääasiassa hyvä tai kohtuullinen. Kuitenkin erityisesti jouhisorsan, muiden rehevien lintuvesien vaatelaidien lajien ohella sekä metsähänhen, pesimäkantojen on kuitenkin arvioitu taantuneen. Jouhisorsa on taantunut tuntuvasti Pohjois-Amerikassa ja suuntauksen arvellaan olevan sama myös Euroopassa. Pohjois-Amerikassa tehtyjen tutkimusten mukaan muutokset pesimäympäristön määrässä ja laadussa ovat johtaneet jouhisorsakannan taantumiseen. Jouhisorsan kannanhoito edellyttää yhteistyötä koko Euroopan mittakaavassa, joten lajille on laadittu EU:ssa hoitosuunnitelma vuosille 2007–2009. Euroopassa jouhisorsaa koskeva tutkimustieto on puutteellista. Jouhisorsakannan tilanteen selvittäminen Suomessa onkin tarpeellista.

Afrikan-Euraasian vesilintuosopimuksen (AEWA) koordinoimat hoitosuunnitelmat ovat tulevaisuudessa yhä merkittävämpi työkalu vesilintukantojen kansainvälisessä hoidossa. AEWA:n ohjauksessa valmistellaan hoitosuunnitelmaan muun muassa allille ja taigametsähänhelle.

Toimenpiteet:

Vesilintulaskentoihin pyritään saamaan lisää vapaaehtoisia metsästäjiä ja lintuharrastajia. Tavoitteena on luoda maakuntatasolle 50–100 vesilintujen laskentapisteen verkosto.

Syvennetään tutkimuksen avulla tietämystä pesivien vesilintujen populaatioekologiasta, erityisesti lisääntymistulokseen ja kannanvaihteluihin vaikuttavista tekijöistä, kantojen säätelymekanismeista sekä kehitetään saalistilastointia

Lisätään tutkimusta kosteikoiden kunnostustoimien vaikutuksista.

Edistetään vesilintujen kannanhoitoa ja seuranta kansainvälisellä tasolla, ja osallistutaan Suomessa esiintyvien lajien kansainvälisten hoitosuunnitelmien laadintaan soveltuvin osin

2.4. Vesilintujen metsästysjärjestelyt

2.4.1. Metsästys

Vesilintujen metsästys on lintudirektiivin ja metsästyslain mukaan sallittua metsästyslain periaatteiden mukaisesti lajikohtaisina metsästysaikoina. Vesilintujen metsästystä tulee harjoittaa kestäväen käytön periaatteiden mukaisesti ja siten, että riistaeläinkantoja ei vaaranneta, luontoa ei tarpeettomasti vahingoiteta eikä eläimille tuoteta tarpeetonta kärsimystä. Riistaeläinkantojen tuoton jatkuvuus on pyrittävä turvaamaan tarkoituksenmukaisella riistanhoidolla. Suomalainen vesilintujen metsästys on pääsääntöisesti ekologisesti kestävällä pohjalta. Vesilintujen metsästyksen ekologista kestävyttä arvioidaan vuosittain suoritettavilla vesilintulaskennoilla ja saalis seurannoilla.

Vesilintuihin kohdistuvasta metsästyspaineesta ja sen alueellisesta ja ajallisesta vaihtelusta on vähän tutkimustietoa. Metsästys voi vaikuttaa paikallisesti kantojen kokoon, mutta pesimäkantojen valtakunnallisen seurannan perusteella sorsakantamme näyttävät kestäväen nykyisen metsästyspaineen (ks taulukko 4). Toisaalta olisi hyvä tuntea tarkemmin metsästyskuolleisuuden luonne ja sen merkitys kantojen säätelyssä. Kuolleisuusvaikutusten lisäksi metsästyshäirinnän vaikutuksista tarvitaan lisää tutkimustietoa erityyppisiltä kosteikoilta. Vesilintukantojen kansainvälisen hoidon kannalta on erityisen tärkeää ottaa kantaa, miten metsästyspaine vaikuttaa eri lajien koko muuttoreitillä (flyway eli pesimä- levähdys- ja talvehtimisalueilla).

Lajikohtainen saalismäärä tunnetaan Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen vuotuisen saalistiedustelun ja -tilastoinnin ansiosta Suomessa hyvin. Koko maan saalisarvioiden luotettavuus on varsin hyvä. Periodisesti toteutettu vesilintujen siipinäytekeräys on tuottanut tietoa myös saaliin ikä- ja sukupuolirakenteesta. Viimeisimmän, vuosina 2005–2007 toteutetun, keräyksen tulokset osoittavat, että saaliin rakenne on vuodesta toiseen varsin vakaa.

Lyijyhaulien käyttö on ollut kiellettyä Suomessa vesilintumetsästyksessä metsästyslain nojalla 1.9.1996 lähtien. Markkinoille tullut monia uusia lyijyn korvaavia haulimateriaaleja. Vaihtoehtoisten lyijyn korvaavien haulimateriaalien käytön edistämiseksi uusia materiaaleja on tarpeen testata ja parhaiden patruunoiden käyttöä edistää tiedotuksen avulla.

Myös tulevaisuudessa luonnonvarojen kestävä käyttö on kaikkien yhteinen päämäärä. Metsästyksen osalta huomioon tulee ottaa EU:n läheisyysperiaatteenkin mukaan entistä enemmän paikalliset olosuhteet, paikallinen kulttuuri ja tavat toteuttaa luonnonvarojen hyödyntämistä. Erityistä tarvetta on lisätä joustavuutta lintudirektiivin täytäntöönpanon suhteen. Lintudirektiivi ja siitä aiheutuvat toimenpiteet voivat olla edistyksellisiä ja kunnioitusta herättäviä, mikäli niitä käytetään viisaan ja pitkän tähtäyksen luonnonhoidon välineinä eikä pelkästään rajoittavan suojelun työkaluina. Maanomistajien ja metsästysoikeuden haltijoiden motivaatio elinympäristöjen parantamiseen, pienpetopyyntiin ja lintulaskentojen suorittamiseen on vahvasti yhteydessä alueiden metsästysmahdollisuuksiin.

Toimenpiteet:

Maa- ja metsätalousministeriö ohjaa tulostavoitteillaan riistakonsernin toimintaa, jotta vesilintukantojen metsästys ja hoito on kestävä käytön periaatteiden mukaista.

Lisätään tutkimusta, missä metsästyskuolleisuus ja metsästyshäirintä ovat mukana kantojen kokoon sekä kantojen ajalliseen ja alueelliseen vaihteluun mahdollisesti vaikuttavina tekijöinä.

Jatketaan Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen (Luonnonvarakeskuksen) saalistiedustelututkimusta vuosittain lajikohtaisten saalismäärien seuraamiseksi, ja kehitetään järjestelmää nykyistä tarkemmaksi erityisesti harvalukuisten lajien osalta. Siipinäytekeräys toteutetaan 5-10 vuoden välein tai tarpeen mukaan.

Riistakonserni seuraa ja testaa vaihtoehtoisia lyijyn korvaavia haulimateriaaleja ja tiedottaa niistä saaduista tuloksista ja kokemukseista.

Kansainvälisellä tasolla pyritään edistämään metsästyksen merkitystä tärkeänä osana uusiutuvien luonnonvarojen suojelua ja käyttöä.

2.4.2. Metsästyksen valvonta

Metsästyslain 88 §:n mukaan poliisin, rajavartiolaitoksen, tulliviranomaisten sekä riistahallintolaissa tarkoitettujen metsästyksenvalvojen tulee toimialueellaan valvoa, että metsästystä koskevia säännöksiä ja määräyksiä noudatetaan. Lisäksi valtion omistamilla alueilla valvontaa suorittavat sitä varten asetetut virkamiehet. Myös maanomistajalla ja metsästyksen oikeuden haltijalla on oikeus valvoa metsästyslain noudattamista alueellaan. Metsähallituksen suorittamasta erävalvonnasta sen hallinnassa olevilla valtion alueilla säädetään laissa Metsähallituksen erävalvonnasta.

Toimenpiteet:

Poliisin, rajavartiolaitoksen, tulliviranomaisten, riistakonsernin sekä maanomistajien ja metsästysoikeuden haltijoiden välistä yhteistyötä metsästyksen valvonnassa kehitetään. Konkreettiset kehittämistoimet sovitaan eri tahojen välisissä neuvotteluissa kansallisesti ja paikallisella tasolla huomioiden kosteikkojen ja vesilinnustuksen erityispiirteet.

2.4.3. Alueelliset ja ajalliset rauhoitukset

Vesilintujen kansainvälisessä hoidossa metsästykseltä rauhoitetut kosteikkoalueet ovat tärkeä kysymys koko muuttoreitin eli flywayn alueella. Metsästyksensuojelun alueilla pyritään turvaamaan kosteikkolintujen luonnollinen muuton eteneminen ja häiriötön ruokailu. Euroopassa tehtyjen tutkimusten mukaan monissa maissa metsästys ajaa vesilinnut muutolle, ja häirintä vaikuttaa myös monin tavoin muun muassa vesilintujen käyttäytymiseen ja päivärytmiikkaan.

Suomessa pesivien vesilintujen muuttoreitin varrella Tanska on tehnyt merkittävimmän panostuksen kosteikkolintujen häiriöttömän lepäilyn turvaamiseksi. Tanskan esimerkki on metsästyksen kannalta rohkaiseva, sillä mittavasta rauhoitusalueverkostosta huolimatta vesilintusaalis on säilynyt ennallaan. Tämä johtuu siitä, että vesilinnut viipyvät rauhoitusalueiden perustamisen jälkeen pidempään Tanskassa. Tanskalaiset metsästäjät ovat olleet tyytyväisiä rauhoitusjärjestelyihin. Suomessa vesilintujen metsästysrauhon alueiden kokonaismäärä ei ole tiedossa. Myös metsästyksestä rauhoitettujen kosteikkoiden laatu vesilintujen kannalta on pääosin tuntematon.

Suomessa on tarpeen kehittää menetelmiä ajallisten ja alueellisten rauhoitusten hyödyntämiseksi vesilintujen metsästyksen kestävyys turvaamiseksi. Suomessa saatujen kokemusten perusteella alueiden osittaisista rauhoituksista saattaisi olla myös hyötyä metsästyksen järjestämiselle. Mikäli osia laajoista rehevistä kosteikoista rauhoitettaisiin kaikelta ihmisen aiheuttamalta häirinnältä, voitaisiin linnut saada pysymään tällaisilla alueilla pidempään. Tällaisten alueiden läheisyyteen voitaisiin lisäksi perustaa pienempiä

kosteikkoja, joilla metsästys voitaisiin järjestää hieman kauempana itse rauhoitettavasta kosteikon osasta.

Osassa lintuvesiensuojelualueita saattaa metsästys olla tarpeellista kieltää kokonaan valtioneuvoston vuonna 1998 tekemän Natura 2000 -alueita koskevan periaatepäätöksen mukaisesti. Näitä alueita ei kuitenkaan ole paljon, sillä valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti metsästyksen kieltäminen kokonaan voi tulla kyseeseen vain eräillä tärkeimmillä muutonaikaisilla levähdysalueilla. Natura 2000 -alueiden sisällä on huomattavan laajoja vesialueita, joiden toteuttamiskeinona on vesilaki, kalastuslaki, maaineslaki, maankäyttö- ja rakennuslaki tai erillinen sopimus. Näissä tapauksissa ei edellytetä minkäänlaisia metsästysoikeuksia. Metsästykseltä rauhoitettujen alueiden verkosto sisältää jo perustettuja kansallispuistoja, erityisiä suojelualueita ja yksityismaiden suojelualueita, joilla toimintoja ohjaavat perustamisen yhteydessä vahvistetut rauhoitusmääräykset.

Ensisijaisesti Suomessa tulisi kannustaa metsästysoikeuden haltijoita perustamaan ajallisia ja paikallisia osittaisia rauhoituksia tarvittaessa osaksi vesilintukantojen metsästysjärjestelyitä eräillä lintuvesien suojeluohjelmaan kuuluvilla tärkeimmillä kosteikoilla. Luonnonsuojelupolitiikan tulisi muuttua vapaaehtoiseen suuntaan, ja myös vesilintujen rauhoitusalueiden lisääminen vapaaehtoisten keinojen avulla on suositeltavin vaihtoehto. Suojelualueille tehtävien metsästysoikeuspäätösten tulee olla läpinäkyviä, reiluja ja oikeudenmukaisia, eli laajasti hyväksytyjä kaikkien kansalaisten silmissä.

Veneily ja kalastus voi paikallisesti aiheuttaa haittaa osalle kosteikkolinnustolle. Erityisen haitallista häirintä on vesilintujen pesimäaikaan, mutta myös muutonaikaisilla lepäilyalueilla veneily ja kalastus puolestaan voivat häiritä lintujen ruokailua. Myös kosteikoilla tapahtuva retkeily voi paikallisesti aiheuttaa häiriötä kosteikkoliöstölle.

Metsästyslain 39 § mukaan voidaan muodostaa riistansuoja-alue, jos olosuhteet riistan oleskelulle ja lisääntymiselle ovat jollakin saarella tai saariryhmällä tai muulla selvästi määritellyllä alueella erityisen suotuisat. Riistansuoja-alueita ei ole perustettu yleisesti Suomessa, mutta niiden tarve olisi syytä selvittää vapaaehtoisten ajallisten ja alueellisten rauhoituksien mahdollisena työkaluna.

Toimenpiteet:

Selvitetään, kuinka paljon Suomen kosteikoista on osittain, kokonaan tai osan ajasta metsästykseltä ja muulta toiminnalta rauhoitettuja joko vapaaehtoisten päätösten perusteella tai virallisten suojelusäännösten nojalla. Samalla selvitetään alueiden ominaisuudet ja rauhoituksen toteutuminen ja sen vaikutukset lintukantoihin.

Edistetään metsästysoikeuden haltijoiden vapaaehtoisuuteen perustuvien ajallisten ja alueellisten metsästysoikeusalueiden käyttöönottoa tärkeimmillä muutonaikaisilla levähdysalueilla.

Selvitetään riistansuoja-alueiden käyttömahdollisuuksia vapaaehtoisten ajallisten ja alueellisten rauhoituksien työkaluna.

3. Eri tahojen välinen yhteistyö Suomessa

Kansallisen tason vastuu metsästettävien vesilintukantojen hoidosta kuuluu maa- ja metsätalousministeriölle. Ympäristöministeriö vastaa rauhoitettujen vesilintujen ja niiden elinympäristön hoidosta. Valtion ympäristöhallinto on ollut vastuussa kosteikkojen hoidon toimeenpanosta. Riista- ja kalataloudentutkimuslaitos on päävastuullinen riistalintukantojen seurannasta ja tutkimuksesta (Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT, Metsäntutkimuslaitos Metla, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos RKTL sekä Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus Tiken tilastotuotanto yhdistyvät Luonnonvarakeskukseksi, joka aloittaa toimintansa 1.1.2015.). Tämän lisäksi ovat kansallisella tasolla toimivat muut viranomaiset, organisaatiot, järjestöt ja yhdistykset osallistuneet vesilintukantojen ja kosteikkojen hoitoon.

Kosteikkojen maankäyttöön, hoitoon ja niiden tuottamien luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyy monia toimijoita. Valtion ympäristöhallinto ja alueelliset ELY-keskukset sekä aluehallintovirastot (AVI) vastaavat ympäristölainsäädännön edellyttämistä lupa-asioista kosteikkojen kunnostuksessa ja hoidossa sekä erilaisten suojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelusta. Tulvasuojeluasioissa ja vesistöjärjestelyasioissa alueelliset ELY-keskukset edistävät josain määrin myös kosteikkojen kuivatusta ja muuttamista. Nykyisin vesitaloushankkeissa pyritään kuitenkin yhteen sovittamaan eri tavoitteita, mikä edesauttaa kosteikkojen säilymistä ja uusien perustamista.

Maa- ja metsätalouden hallinnonalalla valtion organisaatiot sekä kuivaavat että perustavat ja hoitavat kosteikkoja. Maatalouden peruskuiduksen ja metsätalouden kunnostusohjelmien edistäminen on oleellinen osa ELY-keskusten, metsäkeskusten sekä maa- ja metsätalouden neuvontajärjestöjen toimintaa. Maatalouden ympäristötuen kautta kosteikkojen perustamista ja hoitoa on tuettu ympäristötuelle vuodesta 1995 lähtien. Metsätalouden vesiensuojelukosteikkoja on toteutettu valtion rahoittamina metsäkeskusten luonnonhoitohankkeina.

Riistanhoidon saralla kosteikkojen hoitoa ja perustamista on edistetty jo 40 vuotta riistahallinnon toimesta. Kosteikkohankkeiden käynnistämiseksi kannustava neuvonta ja suunnitteluapu ovat tärkeässä roolissa maanomistajien ja metsästäjien tekemässä vapaaehtoisessa riistan- ja luonnonhoidossa, josta esimerkkinä Suomen riistakeskuksen Kotiseutukosteikko Life+ hanke. Vapaaehtoisista metsästäjäjärjestöistä Suomen Metsästäjäliitto ry on osallis-

tunut aktiivisesti metsästäjien koulutukseen ja neuvontaan kosteikkoasioihin liittyvän tiedotuksen sekä muun muassa valtakunnallisen Kosteikkoprojektin avulla vuosina 2003–2007.

Lintuharrastajajärjestöt ovat osallistuneet aktiivisesti lintujen suojelemisen ja lintujen hyvinvoinnin parantamiseen tähtääviin hankkeisiin. Suojelutyön ohella osa järjestöistä tekee tutkimusta ja seuranta- ja tietoa lintujen, niiden elinpaikkojen ja elinympäristöjen hyvinvoinnista olisi mahdollisimman korkeatasoista.

Riistataloudellisen kosteikkostrategian toimeenpanossa nähdään keskeisinä toimijoina maanomistajat ja metsästysoikeuden haltijat, jotka perustavat ja hoitavat kosteikkoja vapaaehtoisesti ja laajassa mittakaavassa, toimien siten riistan ja muun luonnon hyväksi. Maanomistajat päättävät alueillaan tehtävistä toimenpiteistä ja paikallisilla metsästäjillä on pitkät perinteet riistanhoitotyöhön. Pitkäaikaiset ja työläät hoitotoimenpiteet mm. laidunnus, niitto ja raivaus, ovat keskeisiä kosteikkoympäristöjen ylläpitämiseksi, ja tarvitsevat kannustusta ja tukea toiminnan jatkuvuuden ja laajenemisen turvaamiseksi.

Riistakonsernin ja ympäristöhallinnon sidosryhmäyhteistyötä on kehitettävä. Metsästäjien ja maanomistajien sitouttaminen aiempaa selkeämmin myös suojelualueiden kosteikkojen luonnonhoitotoimenpiteisiin on perusteltua. Metsästäjäkunnan ja paikallisten ihmisten motivaatio elinympäristöjen parantamiseen, pienpetojen pyyntiin ja lintulaskentojen suorittamiseen on vahvasti yhteydessä alueiden metsästysmahdollisuuksiin. Mikäli perinteiset kosteikko-kohteiden virkistyskäyttämömahdollisuudet, mukaan lukien metsästysmahdollisuudet valtion hallinnoimilla alueilla, säilyvät, voidaan paikalliset sitouttaa tarvittavien luonnonhoitotoimenpiteiden toteuttamiseen kosteikoilla valtiontaloudellisesti edullisella tavalla.

Kosteikkojen ja lintukantojen hoidon kehittämiseksi ja käytettävien resurssien hyödyntämiseksi mahdollisimman tehokkaasti eri toimijoiden yhteistyötä on parannettava. Yhteistyön kehittämistarvetta on sekä valtionhallinnossa että yksityisellä sektorilla. Tavoitteena tulisi olla kosteikkoelinympäristöjen perustaminen, kunnostaminen ja hoito kokonaisvaltaisesta näkökulmasta huomioiden riista- ja kalataloudelliset, vesiensuojelliset, hydrologiset sekä luonnon monimuotoisuuteen ja maisemaan liittyvät näkökulmat.

Toimenpiteet

Kehitetään vesilintukantojen ja niiden elinympäristöjen hoitoa konkreettisiin toimintamalleihin perustuvan, riistakonsernin, ympäristöhallinnon ja muiden interssiryhmien välisen, sidosryhmäyhteistyön avulla alueellisella ja valtakunnallisella tasolla.

Luodaan toimintamalli, jonka tavoitteena on edistää maanomistajien ja metsästäjien sekä muiden toimijoiden yhteistyötä arvokkaiden kosteikkoalueiden luonnonhoidossa. Selvitetään yhteistyön muodot ja luodaan toimintasuositukset.

4. Kansainvälinen yhteistyö

Suomi on sitoutunut eri kansainvälisten sopimusten ja EU-jäsenyyden kautta luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen. Nimenomaan kosteikkoja ja vesilintukantoja koskien kansainvälisten sopimusten ja EU-jäsenyyden vaikutukset on kuvattu strategian taustadokumentissa. Kansainvälisen yhteistyön merkitys kasvaa koko ajan.

Toimenpiteet

Pyritään vaikuttamaan kansainvälisiin sopimuksiin ja EY:n säädöksiin sekä niiden tulkintaan siten, että kansalliset erityispiirteet tulevat esille päätöksenteossa ja kestävästä käytön periaate säilyy luonnonvarojen hyödyntämisen perustana.

Edistetään kansainvälisten kosteikkoihin ja vesilintuihin liittyvien sopimusten ja olemassa olevien toimintamallien, Ramsar ja AEWA, tunnettavuutta Suomessa

Lisätään ja kehitetään kansainvälistä tutkimusyhteistyötä erityisesti niillä lajeilla, jotka ovat merkittäviä saalislajeja koko EU:n alueella.

Edistetään koko muuttoreitin kattavan yhteistyön kehittämistä vesilintukantojen ja niiden elinympäristöjen hoidossa.

5. Tiedotus, koulutus ja neuvonta

Kosteikkostrategian toteuttamiseen liittyvä tiedotus on yksi keskeisimmistä asioista, joilla vaikutetaan sekä toimenpiteisiin että asenteisiin. Tiedotuksen tulee tuottaa helposti ymmärrettävää ja rohkaisevaa tietoa kosteikkojen ja lintukantojen hoidon edistämisestä. Tiedotuksen tulee myös tuoda avointa tietoa vesilintujen metsästyksessä ja suojelutarpeista, joka pohjautuu tieteellisesti tuotettuun tietoon.

Suomen riistakeskus yhdessä Riistakonsernin muiden toimijoiden sekä järjestöjen kanssa vastaa riistavesilintuihin ja niiden elinympäristöihin liittyvästä tiedotuksesta ja neuvonnasta.

Valtion ympäristöhallinto vastaa suojeleohjelmiin kuuluvien valtiomailla olevien kosteikkojen ja rauhoitettujen vesilintujen hoidon toteutuksesta, tiedotuksesta, koulutuksesta, neuvonnasta ja asiantuntijatehtävistä, sekä hoitaa alueiden valvonta- ja lupamenettelyä.

Metsähallituksen Luontopalvelujen eräasioiden yksikkö kehittää aktiivisia riistanhoitotoimenpiteitä valtion talousmetsiin kuuluvilla alueilla ja vastaa valtionmaiden metsästysasioiden tiedotuksesta.

Maanomistajien ja metsästys oikeuden haltijoiden koulutusta ja valistusta varten on tärkeää tuottaa opas- ja koulutusmateriaalia elinympäristöjen kunnostamistoimista, vesilintujen lajintunnistuksesta ja hyvistä metsästystavoista. Lajintuntemuksen parantamiseksi tarvitaan lisää panostusta lajintunnistusoppaisiin, tiedotukseen ja koulutukseen. Hyvistä metsästystavoista tiedottaminen on tärkeää ja koiran käyttöä tulee suosittelaa kaikissa jahtimuodoissa, varsinkin lintujen löytämisen varmistamisessa.

Metsästäjät ja metsästysseurat tarvitsevat lisää tietoa erilaisista mahdollisuuksista kehittää metsästyksen käytännön järjestelyitä ja sekä lintujen kestävästä verotusta. Vesilintujen metsästyksen arvostusta tulisi pyrkiä nostamaan entisestään metsästäjien keskuudessa. Tämä edistää samalla myös kosteikkoelinympäristöjen ja vesilintukantojen hoitoa.

Toimenpiteet:

Suomen riistakeskus huolehtii kosteikkoasioissa ajantasaisen tiedon levittämisestä, koulutuksesta ja neuvonnasta. Keskeistä on tuoda esille hyviä metsästystapoja, lajintuntemustaitoja sekä rauhoitusalueiden, pienpetopyynnin ja kosteikkojen hoitotoimenpiteiden merkitystä vesilintukantojen hoidossa. Vapaaehtoisia koulutetaan vesilintulaskentojen suorittamiseen. Vesilintujen metsästykskulttuurin kehittämisessä pyritään nostamaan entisestään vesilintujen arvostusta kestäväällä tavalla hyödynnettävä arvokkaana luonnonvarana.

Laaditaan valtakunnalliseen levitykseen käyttäjälle ilmainen vesilintulajeja koskeva koulutuspaketti, jossa käytetään hyväksi visualisointiin perustuvaa, nykyaikaista tietotekniikkaa.

Vesilintukantojen seurannan ja tutkimuksen tulokset saatetaan yleisön tietoon ajantasaisena ja maantieteellisesti kattavana. Tutkimustulosten popularisointi on tärkeä osa tiedottamista. Laaditaan ja päivitetään kosteikkojen hoitotoimista käytännönläheistä koulutusmateriaalia, jonka kirjoittamisessa hyödynnetään kosteikkoelinympäristöjen riistanhoidosta saatuja kokemuksia sekä uusinta tietoa kosteikkojen roolista vesiensuojelukeinona sekä rahoitusmahdollisuuksista.

Lisätään kansalaisten tietämystä vesilinnuista ja kosteikoista.

6. Toteuttamisen arviointi ja päivittäminen

Riistataloudelliseen kosteikkostrategiaan on koottu tämän hetkinen tietämys Suomen kosteikoista ja vesilintulajeista sekä niihin liittyvästä tutkimustietoudesta. Riistataloudellisia kosteikkoja ja niihin liittyviä riistavesilintuja hoidetaan tulevaisuudessa strategiassa asetettujen linjausten mukaisesti. Lähtöoletuksena on, että lintukantojen kehitys on suotuisaa tai kääntyy suotuisaksi tehtävien toimenpiteiden avulla ja että lintuihin liittyvästä tutkimuksesta saadaan uutta tietoa suunnittelun ja päätöksenteon pohjaksi.

Tässä esiteltujen hoitotoimien lisäksi vesilintuihin ja niiden elinoloihin Suomessa vaikuttavat välillisesti monet kansainväliset sopimukset ja ohjelmat.

Strategialuonnoksen valmistelua varten asetettu ohjausryhmä jatkaa toimintaansa laitosten, virastojen ja järjestöjen asettamien edustajien kokoonpanona. Ryhmän tehtävänä on arvioida kosteikkostrategian toteutuminen. Käytännön työn toteutumisesta raportoi kukin vastuussa oleva taho maa- ja metsätalousministeriölle vuosittain. Ohjausryhmä arvioi strategian toteutumista viimeistään viiden vuoden kuluttua sen voimaan tulosta, ja sen jälkeen viiden vuoden välein.

Toimenpide:

Kosteikkostrategian toteuttamista seurataan ja sitä päivitetään tarpeen mukaan.

- 1/2015 Maa- ja metsätalousministeriön tilusjärjestelystrategia 2015-2020
ISBN 978-952-453-875-6 (Verkkajulkaisu)
- 2/2015 Kansallinen lohi- ja meritaimenstrategia 2020 Itämeren alueelle
ISBN 978-952-453-876-3 (Verkkajulkaisu)
- 3/2015 Suomen riistataloudellinen kosteikkostrategia
ISBN 978-952-453-877-0 (Verkkajulkaisu)
- 4/2015 Suomen susikannan hoitosuunnitelma
ISBN 978-952-453-878-7 (Verkkajulkaisu)